

Ing. Ján Spišák

Stručný pohled do historie operačního umění a jeho soudobé aspekty

(2. část)

První část příspěvku popsala operační umění jako most mezi strategií a taktikou a seznámila čtenáře s jeho historií. Byl vysvětlen přístup k operačnímu umění dvou základních vojenských teoretických škol – sovětské a německé. Pokračování se věnuje doktrinálním publikacím a praxi států NATO, je zdůrazněna nutnost pochopení operačních myšlenek a operačních konceptů velitelem a příslušníky štábů. Zvláštní kapitola je věnována operačnímu umění AČR v posledních dvaceti letech. I když tomu doba příliš nepřeje, prvky a nástroje operačního umění nesmí být v nové, připravované doktríně Armády České republiky opomíjeny.

Operační umění v ozbrojených silách vybraných států Aliance

Po vstupu do Aliance máme možnost sledovat vývoj společného „aliančního“ operačního umění, stejně jako jeho vývoj v ozbrojených silách Spojených států, Velké Británie, Kanady, Francie či Německa. Oblast operačního umění se v doktrinálních publikacích Aliance a jejích jednotlivých členských zemích liší svým rozsahem i obsahem. V závislosti na hierarchii, významu a obsahu doktrín jsou jednotlivé kategorie operačního umění různě popisovány a pojednávány. Společným znakem je ovšem „přiznání“ nezbytnosti a významu operačního umění při tvorbě operačních plánů a je zdůrazňována potřeba tvořivého zavádění jednotlivých prvků a nástrojů operačního umění velitelem a příslušníky štábů. Je vyzdvihována nutnost pochopení operačních myšlenek a operačních konceptů, jejichž dovedné použití představuje základ tvorby koncepce operace.

Doktríny kladou důraz na hluboké porozumění vzájemných vztahů různých faktorů, které ovlivňují plánování a vedení operací a zdůrazňují schopnost velitele osvojit si operační myšlení. Operační umění je nyní ve většině vojenských doktrín členů Aliance pevně usazeno a vyvíjí se. Zejména americká a britská, ale i kanadská či australská doktrinální škola rozproudila v posledních letech rozsáhlou debatu nad způsobem použití vojsk v současném složitém operačním prostředí.

Doktrinální teorie a praxe použití vojsk těchto států se opírá o několik pilířů, rozvíjejících oblast operačního umění. Za prvé jsou to výše uvedené doktrinální publikace, jejichž obsah je pravidelně přizpůsobován novým skutečnostem na základě probíhajících změn v operačním prostředí. Zejména doktríny ozbrojených sil Spojených států a Velké Británie poměrně často reagují na aspekty vedení různých vojenských i nevojenských činností vojsk v různém prostředí a jsou užitečnou pomůckou velitelů v jejich rozhodování. [1]

Úvahy k analýze těžiště coby operačního konceptu, stanovování rozhodujících podmínek a zvolení optimálních operačních směrů ve specifickém prostředí tvoří podstatnou

část obsahu doktrín, z kterých mohou velitelé při tvorbě operačních plánů vycházet. Nezbytnou součástí moderních doktrín jsou kapitoly pojednávající nutnost komplexního přístupu při plánování a vedení operací, zejména při stanovování způsobů, jak dosáhnout cílů a konečného stavu operace.

Druhým pilířem, představujícím podporu v rozvoji operačního myšlení, znalostí a vědomostí vojenských profesionálů, je způsob jejich přípravy v systému vzdělávání v těchto státech. Zkušenosti z pobytů na vojenských vzdělávacích institucích ukazují, že studiem problematiky operačního umění, která zabírá značnou část studijních programů, studenti získávají potřebný přehled. Tento je upevňován, rozvíjen a následně ověřován v rámci štábních cvičení v mezinárodním prostředí. Problematika operačních konceptů je přednášena a vysvětlována zkušenými odborníky v oblasti operačního umění, důstojníky a generály s operační praxí. Cvičení, která studenti v kurzech absolvují, jsou založena na jejich tvořivé představě a dovedném využití těch oblastí operačního umění, které tvoří základ pro zpracování operačních plánů. Jednotlivé aspekty operačního umění jsou pojednávány z různých pohledů, různou úrovní znalostí a zkušeností.

Třetí pilíř je tvořen praktickými zkušenostmi vojenských profesionálů získanými v rámci mezinárodních cvičení, případně účastí ve společných operacích. [2] Zde jsou zapojeni do procesu operačního plánování a mohou naplno uplatnit své zkušenosti a dovednosti z oblasti operačního umění ve prospěch operačního plánu. Realita probíhajících konfliktů nutí velitele soustavně přemýšlet nad způsoby, jak překonat složitost prostředí, ve kterém jsou jejich vojska nasazena. Politická zadání tvoří pro velitele jen pomyslnou špičku ledovce, zbytek úsilí a rozhodování o operacích zůstává v jejich odpovědnosti a pravomoci. Oni jsou těmi, kdo rozhodují o způsobu použití prvků a nástrojů operačního umění. První dva pilíře jim nabízejí dostatek inspirace a možná zkušeností, ovšem rozhodování o způsobu nasazení sil a prostředků zůstává záležitostí pouze jejich osobnosti, představitosti, důvtipu, znalostí a vědomostí.

Symbióza naznačených pilířů tvoří nedělitelnou součást přístupu vojenských profesionálů. Plánování vojenských operací je přitom spojeno s tvůrčí aplikací operačního umění. Teorie operačních konceptů a její zasazení do reálného operačního prostředí se stala podmínkou k nalezení způsobů řešení vzniklé krize se všemi jejími aspekty. Pro velitele a plánovače aliančních a koaličních uskupení, nasazených ve válkách posledních dvou desetiletí, byly způsoby využití operačních konceptů zcela zásadní. Dokazují to zobecněné zkušenosti z operací i celá řada odborných studií, prací nebo článků, vydaných po jejich ukončení. Existuje množství vojenských škol, univerzit a akademií, ústavů strategických studií, výzkumných a doktrinálních pracovišť, které se aktivně hlásí k potřebě rozvoje operačního umění a všech aspektů, které tuto oblast pokrývají.

Uvedené pilíře významným způsobem přispívají Alianci k řešení konfliktů současného světa, jsou závazné pro všechny vojáky, mající vliv na přípravu a vedení vojenských operací. Oblast operačního umění nabízí možnost znalostního a vědomostního růstu všech vojenských profesionálů, je potřeba ji pouze uchopit a účelně využít.

Rozvoj operačního umění v AČR

K posouzení, do jaké míry a jakou cestou se rozvoj operačního umění vyvíjel v samostatné Armádě České republiky, je nutné provést stručnou retrospektivu. Vznik

samostatné České republiky (ČR) přinesl do vojenské odborné komunity mnoho otázek ke způsobu použití ozbrojených sil v budoucích možných operacích. Zbavení se vlivu sovětské doktrinní školy přineslo řadu nejistot a tápání. Česká cesta hledání operačních souvislostí se najednou pohybovala v intencích celoplošné obrany státu ze všech směrů, kdy již nikdo nebyl nepřítel, ale zatím také ani spojenec. Skutečný význam operační doktríny, jak je chápána nyní, byl pro české vojáky na počátku 90. let téměř neznámý. S výjimkou úzkého okruhu odborníků byla pro ně jména a díla většiny klasiků vojenského umění velkou neznámou a znalost západního operačního umění, jak je v aliančním prostředí prezentováno nyní, byla mizivá. Přes tuto skutečnost rostl zájem vojenských odborníků, zejména zaměstnanců Institutu pro výzkum operačního umění (IVOU) GŠ a Vojenské akademie (VA) v Brně, o přebírání a uplatňování zkušeností některých členských států NATO v oblasti zpracování předpisů a jejich zpracování do systému vojenského vzdělávání a přípravy vojsk.

Uvědoměním si nových geopolitických a vojenských souvislostí evropského válčičtěstve se ve vojenské odborné veřejnosti postupně ustupovalo od útočného pojetí použití ozbrojených sil v operacích. Reakcí na tuto skutečnost, ještě před vznikem samostatného státu, bylo vydání předpisu (nyní jej možno chápat jako určitý pokus o operační doktrínu) „**Příprava a vedení operací**“ (prozatímní vydání) v říjnu 1992. Předpis obsahoval základní zásady přípravy, vedení a zabezpečení operací (zatím nevyklučoval vedení útočné operace) vševojskových operačních svazů (vojenských velitelství a armádních sborů). Měl být výchozím podkladem pro tvorbu předpisů, řešících problematiku vojenského umění a jeho aplikaci na taktické stupně i po odbornostech. Předpis reagoval na realitu bezpečnostní politiky tehdejší České a Slovenské Federativní republiky (ČSFR), kdy strategická obranná operace byla nejvyšší formou nasazení Armády ČSFR jako celku.

Součástí tvůrčí aktivity na půdě VA byla publikace (skripta) „**Armádní protiúder (útočná operace armádního sboru)**“ z roku 1995. I když obšrněji, přeci jen popisovala v podstatě stejné zásady jako výše uvedený předpis. Poskytovala ovšem vhodný doplněk v operačním myšlení a sloužila jako studijní materiál pro důstojníky studující v kurzech.

Překotné politické změny a vznik samostatné ČR otevřely prostor pro další úvahy o způsobech zabezpečení její obrany. Již od roku 1994 kolektiv autorů IVOU ve spolupráci s odbory GŠ, velitelstvími svazů a VA, začal připravovat návrh předpisu Všeob-P-6 „**Příprava a vedení obranné operace**“, jenž se dostal do odborné veřejnosti v roce 1996. Obsahem předpisu byly hlavní zásady přípravy, vedení a zabezpečení obranné operace vojsk AČR, která měla zajistit strategickou obranu ČR. Předpis měl být výchozím podkladem pro tvorbu souvisejících předpisů, řešících problematiku použití druhů vojsk, logistiky, služeb a samostatných složek AČR na operačním a taktickém stupni. Obsah předpisu vycházel z poznatků teorie a praxe operačního umění, k nimž se dospělo v AČR do 15. 9. 1994. Předpis počítal s možností vést obrannou operaci, ovšem jen na území ČR. Specifickým druhem činnosti AČR byla účast vyčleněných sil a prostředků na operacích mírových sil OSN mimo území ČR. K této variantě ovšem nebyly zpracovány následné národní doktríny ani předpisy.

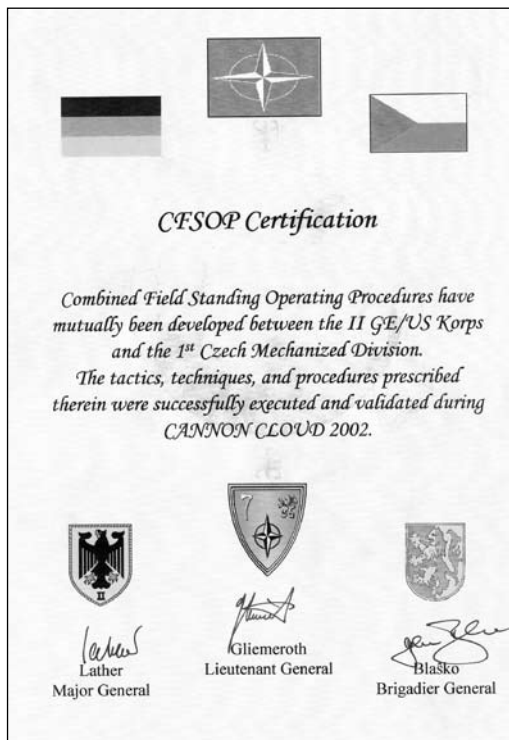
Jestliže u výše zmiňovaných publikací chceme v jejich obsahu hledat „operační umění“ tak jak bylo dříve vymezeno, jen stěží nalezneme společné pojítko. Publikace se výhradně věnují složení, funkcím a úkolům jednotlivých složek ozbrojených sil, souvislostem systému obrany v prostoru obrany, otázkám zabezpečení činnosti vojsk, přesunům a vedení

bojové činnosti v prostoru obrany včetně přípravy a provedení strategického protiúderu. Spíše než koncepčně, heslovitě popisují úkoly, které musí vojska v operaci provést, aniž by se alespoň náznakem zmínilo o operačním myšlení, významu operačního plánování, případně o tvůrčím přístupu velitele k řešení vzniklých problémů. Tvorba koncepce operace a operační koncepty, jak je vnímáme nyní, byly pro vojenskou veřejnost zcela neznámé. Operační umění se tak zredukovalo jen na rychlé, nedokonalé plánování, popsání bojových úkolů a zabezpečení druhů vojsk a služeb, stanovení norem a zásady provádění manévřů, tak typické pro dobu několika předešlých desetiletí. Operace se odehrávaly jen mezi vojenskými aktéry (bojujícími uskupeními), v jiných dimenzích zatím nebylo uvažováno. Obsah těchto historických publikací je toho důkazem.

Souběžně se zpracováním uvedených „operačních předpisů“ byla patrna snaha akademických pracovníků VA rozvíjet teorii vojenského a operačního umění, spíše pro pedagogickou než operační potřebu. Cílem bylo poskytnout studentům v kurzech dostatek informací k problematice operačního umění a otázkám přípravy a vedení vojenských operací. Zároveň s předpisem Všeob-P-6 byla vydána skripta pod názvem „**Základy operačního umění**“, jež se stala základním materiálem ke studiu problematiky operačního umění. Skripta objasňovala základní pojmy a principy operačního umění, historii vzniku a vývoje operačního umění. Část skript uváděla názory vojenských odborníků států západní Evropy, USA, Ruska, jakož i některých sousedních států na problematiku vojenského umění. Skripta nepostrádala vědecký přístup k řešení otázek operačního umění, zabývala se všemi součástmi vojenského umění a poučnou formou popisovala historické kořeny jeho vzniku od počátku 19. století až do 90. let století minulého. Rovněž se zmiňovala o problematice principů operačního umění a náznakem objasňovala některé operační faktory, zásady a základní pojmy. Již v té době jejich autor prozíravě uvedl, že některé názory jsou polemické, protože nejen v AČR, ale i v jiných armádách souběžně probíhá intenzivní přehodnocování celé oblasti vojenského umění.

Aliance na svém summitu v Madridu v roce 1997 učinila významný krok, kdy spolu s Polskem a Maďarskem vyzvala i ČR k jednání o přistoupení. V této době již byly rozvíjeny společné výcvikové aktivity vybraných vojenských útvarů AČR s příslušníky ozbrojených sil některých států Aliance, a rovněž byla zpřístupněna celá řada dokumentů a publikací doktrinálního charakteru. Anabázi hledání nejlepších doktrín mezi britskými, holandskými či německými předpisy, nakonec ukončil vstup ČR do Aliance v roce 1999. Tak mohla začít vlastní cesta rozvoje teorie a praxe operačního umění, s vlastním doktrinálním a operačním myšlením.

Vstup ČR do NATO měl přinést do teorie i praxe operačního umění zásadní přelom. Velitelství a štáby vojsk, jakož i obec akademická, získaly přístup k základním Aliančním doktrinálním publikacím, které bylo nutno studovat a aplikovat v procesu přípravy velitelů a štábů, při přípravě vojsk i ve vojenském vzdělávání. Bylo nutno vytvořit a naučit se nové plánovací postupy, s novým chápáním rozhodovacího procesu podle aliančních zásad. Jedním z markantních příkladů, kdy jeho zavádění vstoupilo do každodenního života vojáků, byla existence 1. mechanizované divize (md) v Brně. Její příslušníci se postupně, spolu s příslušníky 1. obrněné divize (USA) a 7. tankové divize (GE) cíleně připravovali na mezinárodní afirmační cvičení CANNON CLOUD 2002, jež nakonec potvrdilo požadované schopnosti 1. md (CZE), a to plánovat a řídit operace v souladu s tehdy platnými operačními postupy a principy NATO, být začleněn do sestavy 2. as (GE/US) a operačně působit ve společných silách Aliance.

Obr.: Potvrzení o certifikaci stálých operačních postupů 1. md z roku 2002 [3]

nout po dobu cvičení pod velitelstvím sboru NATO a po dobu operací podle dané kategorie pohotovosti.

Bez ohledu na další nastalé změny, jejichž součástí byla celková reorganizace AČR a následné zrušení 1. md, lze konstatovat, že získané znalosti, vědomosti a zkušenosti, ke kterým operační umění v přípravě příslušníků AČR v dané době přispělo, jsou využívány i v současnosti.

Realita účasti ČR v NATO byla rovněž inspirací pro akademickou obec. Cvičení, která probíhala v rámci velitelských a štábních kurzů na VA, byla připravována a vedena podle zásad a požadavků rozhodovacího procesu v NATO. K tomu byla vydána řada skript, např. „**Bojové operace mnohonárodního armádního sboru**“ z roku 2000, které obecně popisovaly zásady přípravy a vedení operace sboru, a tím vhodně doplňovaly mezeru v chybějících doktrinárních zdrojích.

Příprava nové Doktríny AČR – poučíme se od spojenců?

Průběžná transformace AČR do stále jiných a nových podob, jakož i změna operačního prostředí, vyvolávají stálý požadavek na zpracování vlastních doktrín, které musí problematiku operačního umění přibližovat požadavkům a potřebám armády budoucnosti. Období několika posledních let je charakteristické tvůrčí činností doktrinárního

Samotný požadavek naplnění těchto schopností vycházel z normy NATO, týkající se interoperability, jak byly definovány v Cílech výstavby armády 0001 (Target Force Goal), část Pozemní operace a výcvik. Plnění těchto cílů bylo plánováno ve třech etapách:

a. Etapa 1

Do 01/2002 bude divize schopna fungovat jako odpovídající skupina velitelství divize a provádět velení a řízení u podřízených odpovídajících skupin;

b. Etapa 2

Do 01/2003 bude divize schopná fungovat jako velitelství divize a používat pevnou infrastrukturu a provádět velení a řízení u podřízených jednotek;

c. Etapa 3

Do 01/2004 bude divize schopna se jako velitelství divize plně rozvi-

pracoviště ve Vyškově, které sehrává důležitou roli v rozvoji doktrinárního myšlení a šíření informací z oblasti operačního umění. Přestože některé významné alianční doktríny byly tímto pracovištěm „pouze“ přeloženy do českého jazyka, významnou měrou pomáhají překlenout některé mezery v oblasti doktrinární, vzdělávací a výcviku, jako i operačního a bojového použití vojsk AČR. Přes tuto snahu žádána z vrcholových doktrín AČR, vydaná v posledních letech pro potřeby vojenských profesionálů, se o oblasti operačního umění nezmiňuje. Tyto doktríny nepopisují teorii ani cesty jejího použití způsobem typickým pro řadu aliančních nebo národních doktrín výše jmenovaných států.

V současné době je připravována nová Doktrína AČR. Existuje množství novelizovaných aliančních i národních doktrín, které byly vydány v období posledních několika let nebo dokonce měsíců. Představují bohatý a dostupný zdroj informací k přemýšlení o přípravě a použití ozbrojených sil v operacích, založený na zkušenostech z nedávných i probíhajících operací ve složitém operačním prostředí. V doktrínách je dostatek nových poznatků, které obohacují oblast operačního umění a dávají možnost se poučit i vzdělat všem příslušníkům ozbrojených sil. Bylo by nanejvýš žádoucí, aby tvůrci nové doktríny toto využili a poučili se z nedostatků a deficitů předcházejících doktrín AČR a oblast operačního umění do obsahu této očekávané publikace pevně zakotvili.

Závěr

Pilíře operačního umění, na kterých je tato oblast pevně zakotvena u spojenců, jsou v AČR zatím pořád v nedohlednu. V této souvislosti si dovoluji připomenout některé myšlenky, jež zazněly již dříve.

„Je otázkou k zamýšlení, co všechno ztěžuje rozlet operačního umění. Tak, jak existují různé pohledy na závažnost problematiky, existují i různé oblasti, např. organizační, personální, vzdělávací, publikační i jiné kterými se lze zabývat.

V oblasti organizační by byl vhodný návrat (vznik) instituce, která by se a priori zabývala problematikou studia, aplikace a rozvoje vojenství, vojenské vědy a vojenského umění. Obdobných institucí ve státech srovnatelných s ČR, případně větších, je celá řada. Zrušením ústavů, které v minulosti tyto požadavky aspoň z části naplňovaly, se vytvořila propast, kterou bude obtížné překonat. Bez ohledu na to, v čí podřízenosti by instituce mohla být, účinně by měla ovlivňovat výzkumné, vědecké, organizační a vzdělávací aktivity napříč ozbrojenými silami. Instituce by do budoucna sehrávala vůdčí roli v rozvoji vojenského (operačního) umění a v otázkách odborných diskuzí a společných aktivit by odborně spolupracovala se všemi úrovněmi velení.

Katedra celoživotního vzdělávání UO zůstala v rezortu MO jediným odborným vědeckým a pedagogickým pracovištěm, které se zevrubně věnuje oblasti vojenského umění, rozvoji teorie a praxe operačního umění, strategického a operačního myšlení. Existence tohoto pracoviště, jakož i stabilita prostředí, ve kterém funguje, je proto do budoucna velice důležitá.

Rozhodující jsou rovněž úvahy nad zaměřením a „dostatečností“ vojenských periodik, vůlí a „vnitřní potřebou“ vojenských profesionálů v nich publikovat a účelnosti odborných seminářů a konferencí, které by měly pokrývat problematiku vojenského umění. Zásadní roli v celém spektru nastíněných oblastí musí sehrávat zejména odborná

sekte operačního umění a taktiky Rady rezortu Ministerstva obrany pro výzkum, experimentální vývoj a inovace.

Pro optimalizaci těchto nedostatků může existovat mnoho dalších a lepších návrhů. Není ovšem na autorovi článku si vyhrazovat právo na jejich řešení, ani stanovování pravomoci k rozhodování, který orgán bude za co odpovědný, a co bude výsledkem jeho snažení. I když žádný z návrhů zcela nezaručuje budoucí operační úspěch, mohou tyto sloužit jako důležitý prostředek k minimalizaci možných rizik profesionálního neúspěchu v budoucích operacích na dlouhou dobu dopředu.“ [4] (pozn. autora, zkráceno a upraveno)

Přestože současné období nevytváří vhodné podmínky pro rozvoj operačního umění, nelze této oblasti upírat její jedinečnost a závažnost. Pokud bude opomíjeno, jak tomu je doposud a v chaosu probíhajících změn odloženo někam do neurčita, jen stěží bude opět postaveno na nohy. Je potřeba si toto memento zapamatovat a vzít v úvahu i pod dojmem jiných, „závažnějších“ opatření, které v současnosti v AČR probíhají.

Poznámky k textu:

- [1] Např. doktríny FM 3-0 Operations, FM 5-0 The Operations Process, JP 3-0 Joint Operation, JP 5-0 Joint Operation Planning, JDP 5-00 Campaign Planning, JWP 5-00 Campaign Planning, JWP 3-50 The Military Contribution To Peace Support Operations i jiné.
- [2] Informace získané v rámci rozhovorů s příslušníky mezinárodních štábů velitelství NATO v Monsu, Brunssumu, Neapoli a velitelství Eurocorpsu ve Štrasburku v letech 2008-2012.
- [3] Stálé operační postupy, jež byly společně vytvořeny velitelstvími 2. as a 1. md, byly podepsány generálporučíkem Gliemerothem, velitelem Joint Headquarters Centre (nyní LCC Heidelberg), generálmajorem Latherem, velitelem 2. as a brigádním generálem Blaškem, velitelem 1. md. Certifikační zápis potvrdil schopnost příslušníků 1. md působit společně ve struktuře 2. as.
- [4] SPIŠÁK, Ján. Operační umění v Armádě České republiky a vize jeho rozvoje, s. 108-109.

Literatura:

- KUBEŠA, Milan. *Bojové operace mnohonárodního armádního sboru*. Skripta. Vojenská akademie v Brně, Fakulta velitelská a štábní, Brno, 2000, 115 s.
- KUBEŠA, Milan. *Základy operačního umění*. Skripta. Vojenská akademie v Brně, Fakulta velitelská a štábní, Brno, 1996, 100 s.
- SPIŠÁK, Ján. Operační umění v Armádě České republiky a vize jeho rozvoje. *Obrana a strategie*, 2011, roč. 11, č. 1, Univerzita obrany, Brno, s. 101-110, ISSN 1802-7199.
- Příprava a vedení operací*. Prozatímní vydání. Praha: Institut pro výzkum operačního umění, 1992, 91 s.
- Pub-53-01-2, Štábní práce v operacích*, I. část, Místa velení a orgány, procesy a prostředky velení a řízení. Vojenská publikace. Vyškov: Správa doktrín Ředitelství výcviku a doktrín, 2007, 224 s.
- Pub-53-01-3, Štábní práce v operacích*, 2. část, Hlavní zásady tvorby stálých operačních postupů operačních (bojových) dokumentů a hlášení, vojenská publikace, 1. vydání, Vyškov: Správa doktrín Ředitelství výcviku a doktrín, 2008, 320 s.
- Pub-100-52-01, Operační plánování v NATO podle principů spojenecké společné doktríny pro operační plánování AJP-5*, Správa doktrín, Vyškov, Praha: AVIS, 2007, 103 s.
- Všeob-P-6, Příprava a vedení obranné operace*. Praha: Institut pro výzkum operačního umění, 1996, 84 s.